

Ornitološki pogled na Dravograjsko jezero Ornithological viewpoint on the Dravograd lake

Branko Vreš, Davorin Vrhovnik

Članek poskuša predstaviti ptičji svet Dravograjskega jezera in njegove okolice, nekatere naravovarstvene probleme ter podati predlog za zaščito tega zanimivega močvirskega biotopa.

1. GEOGRAFSKI OPIS

Dravograjsko jezero je akumulacijsko jezero hidroelektrarne Dravograd, ki je bila zgrajena med drugo svetovno vojno (leta 1943). Pred koncem vojne je bila bombardirana, vendar so jo po vojni obnovili. Drava dela pred elektrarno veliko kljuko in se iz severne smeri obrne proti vzhodu. Na mestu, kjer je sedaj akumulacijsko jezero, je bilo pred zaježitvijo polje. Ob zaježitvi je Drava razširila svojo strugo in poplavlila okrog 21 hektarov pločne zemlje, dvignil pa se je tudi nivo podtalnice, zato so nekatere bližnje njive postale zamočvirjeni travniki. Seveda pa to stanje ni bilo trajno. Drava je s sabo prinašala ogromne količine blata in ga v tej mali ravnici odlagala, tako da se je globina jezera manjšala in počasi zapolnjevala. Pred približno dvajsetimi leti se je v tem procesu odlaganja in nanašanja blata na jezersko dno globina tako zmanjšala, da so se iz vode pokazale prve blatne površine, ki jih je takoj zaraslo močvirsko rastlinje - nastali so otoki. Tedaj se je proces sukcesije - zaraščanja otokov hitro nadaljeval. Današnje stanje je takšno, da veliko površino jezera zajemajo otoki, ki so med seboj ločeni s kanali (1 - 3 m globine), manjša plitvejša površina jezera (0,5 - 1,5 m), ki je zelo privlačna za ribolov, sama Drava pa se je bolj ali manj umaknila nazaj v svojo prvotno strugo - najgloblji del tega sestoja (8 m in več). Močvirja, ki so nastala na bližnjem Črneškem polju pod vasjo Črneče zaradi dviga talne vode ob nastanku jezera, pa se zadnja leta vedno bolj izsušujejo. Še pred desetimi leti so bila idealno mrestišče za sekulje *Rana temporaria* in navadne krastače *Bufo bufo*, ki se danes hodijo mrestiti v plitvine jezera, pri tem pa morajo prečkati krajevno cesto Dravograd - Libeliče, tako da jih v času selitev na desetine konča pod kolesi avtomobilov.

Značilno podobo otočju dajeta trst *Phragmites communis* in rogoz *Typha sp.* na večjem otoku pa se tvori tudi že pas drevja v glavnem jelševje *Alnus incana* in *Alnus glutinosa*, ki postaja domovanje za nekatere vrste ptičev, med njimi predvsem trstnic *Acrocephalus sp.* Opazila sva tudi več parov trstnega strnada *Emberiza schoenioides*, vendar sva našla le eno gnezdo, in to v obrežnem šašju *Carex sp.*, verjetno pa je gnezdil na velikem otoku še kakšen par.

Opazovano območje je zajemalo tudi širše predele okrog Dravograjskega jezera. Na zahodni strani sega do jezera prostrano Črneško polje, ki predstavlja prvo rečno teraso, sega pa do vznožja Črneške gore, kjer leži vas Črneče (365 m). Črneška gora s svojimi vrhovi: Štebarski vrh (1018 m) in Šteknetov vrh (1061 m), kjer je rastišče divjega petelina *Tetrao urogallus*, gozdnega jereba *Bonasa bonasia* in črne žolne *Dryocopus martius*, predstavlja desni breg doline reke Drave, ki jo od bližnjega Pohorja ločuje dolina reke Meže. Le-ta se v reko Dravo zliva z južne strani takoj za HE Dravograd. Ob sotočju obeh rek leži na nekoliko dvignjeni drugi (pleistocenski) rečni terasi mesto Dravograd (352 m). To je pomembno prometno križišče v smereh proti Mariboru, Ravnam, Titovemu Velenju in Avstriji. Večji del Dravograda (na levem bregu Drave) leži ob vznožju Ojstrice (980 m) in sosednjega Goriškega vrha (950 m), kjer je bilo opisano gnezdišče krokarja *Corvus corax* v stenah Baldijeve peči. Ta pobočja, ki predstavljajo levi breg reke Drave, se proti severu dvigajo v vrh Košenjaka (1517 m), kjer poteka meja s sosednjo Avstrijo, proti vzhodu se ta nadaljuje v Dravski Kozjak oz. Kobansko.

Opisano področje je starega nastanka, geološka osnova je prakameninska (kot Pohorje), v glavnem so to skrilavci, blestniki in gnajsi, kar se seveda odraža tudi na vegetaciji. Levi breg Drave vključno s Košenjakom pokrivajo večinoma gozdovi smrekove monokulture *Picea abies* z redkimi bori *Pinus sylvestris* in macesni *Larix decidua*. Desni breg s Črneško goro je večinoma prav tako porasel s smrekovino, vendar v nekaterih predelih smreko nadomešča bukev *Fagus sylvatica*, kar povedo tudi imena Bukovica, Bukovje itd. Manjši borovi gozdički so le na ravninah rečnih terasah: na prvi terasi kot nadaljevanje Črneškega polja in na tretji rečni terasi, kjer ločujejo Viško polje od Drave. V teh gozdičkih najdemo kobilarja *Oriolus oriolus* in smrdokavro *Upupa epops*. Vsi opisani predeli so bogati lovski revirji.

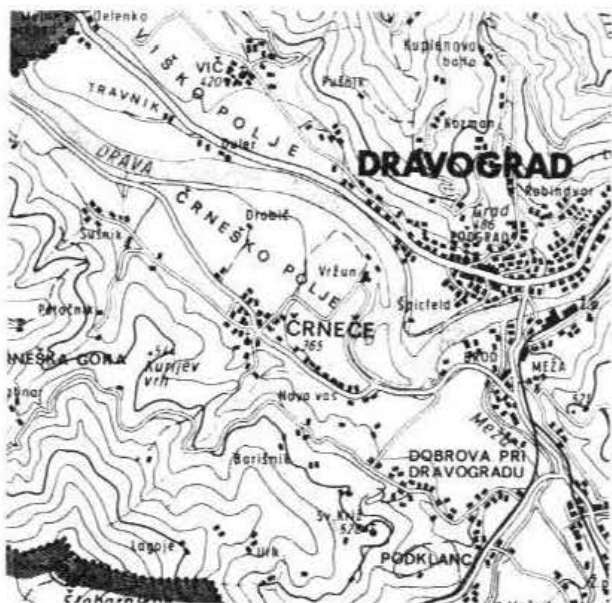
2. PODNEBJE

Podnebje je celinsko. Poznajo se tudi alpski vplivi. Kontinentalni vpliv ima obsežna Celovška kotlina - z zahodne strani pihajo vetrovi po Dravi navzdol. Podnebje je hladno zaradi hribovitega okolja (Golica, Svinja, Strojna, Pohorje). Temperatura je povprečno 2 - 3 mesece pod 0°C. Najhladnejši je mesec januar (povprečna temperatura je -4°C), najtoplejši pa julij (povprečna poletna temperatura je 16,6°C). Celoletna povprečna temperatura je 8,3°C. Vegetacijska doba traja okrog 7 mesecev. Z višjo nadmorsko višino se število hladnih dni še poveča s tem se krajša vegetacijska doba. Padavin je okrog 1000 mm na leto. Najvišje stanje vode reke Drave je pozno spomladi do zgodnjega poletja, ko se topi sneg v gorah, najnižji pa je pozimi.

3. METODIKA DELA

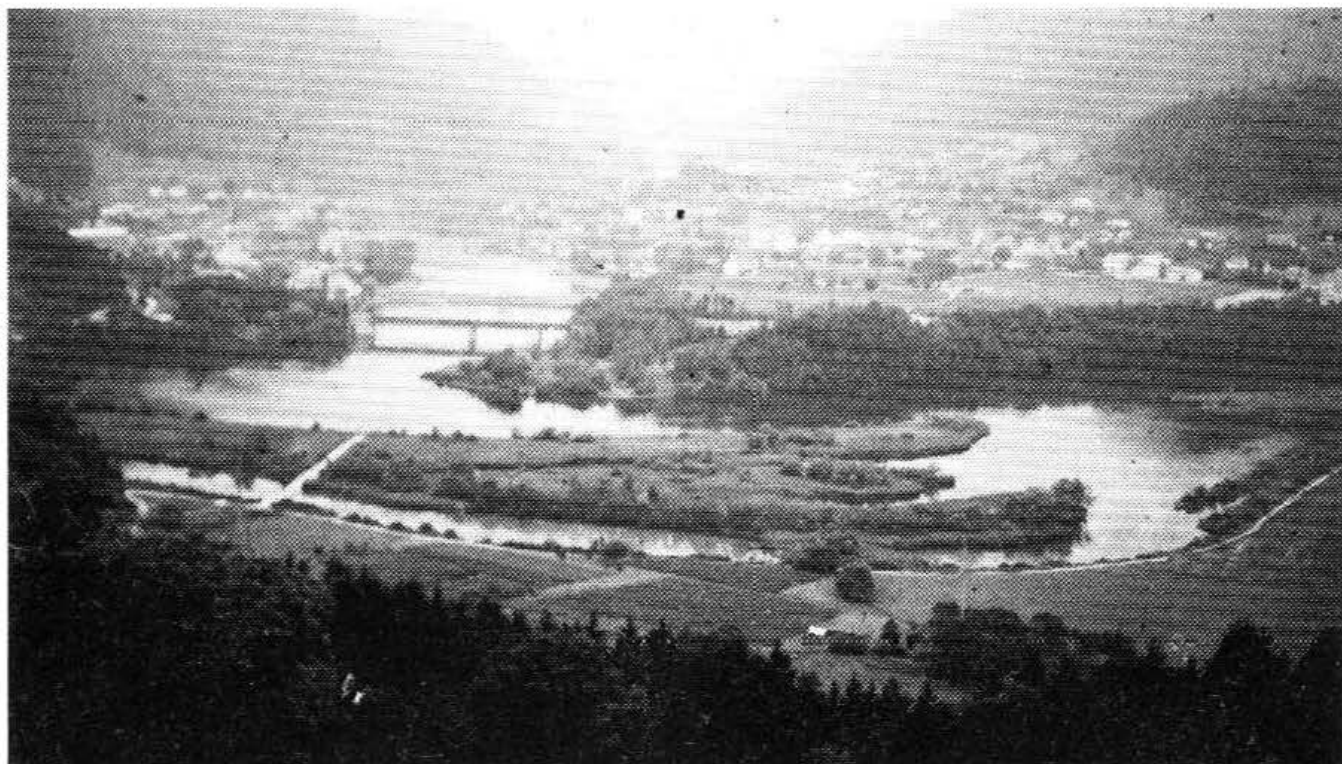
Pri zbiranju podatkov sva se v glavnem opirala na lastna opazovanja, ki pa sva jih primerjala tudi s podatki opazovanj nekaterih drugih ornitologov, ki so občasno obiskovali Dravograjsko jezero (kot so tov. Kunc, Verovnik, Tome, Sovinc, Šere). Ker dovoljenja za lov in obročkanje ptičev nimava, sva si morala pomagati seveda samo z opazovanjem (z daljnogledom in teleskopom), poslušanjem glasov, najdišči gnezd in nekaterimi ujetimi ali ustreljenimi primerki s strani lovcev. Zavedava se, da so zaradi tega lahko nekateri podatki vprašljivi, vendar sva se takšnim dvomljivim informacijam poskušala izogniti. Verjetno bi bilo v nekaterih takšnih primerih dobro izpopolnjevanje ornitologov s stališča lova in obročkanja ptičev, ali pa naj bodo te ugotovitve vsaj izziv za pristojne, da se sami večkrat pomudijo na takih zanimivih ornitoloških področjih.

Opazovano območje je zajemalo pobočje Črneške gore na jugu, na zahodu področje ob Dravi v dolžini 3 kilometrov do meje z Avstrijo, na severu pobočja proti Košenjaku in na vzhodu do sotočja Drave in Meže, seveda pa je bil glavni poudarek na samem Dravograjskem jezeru z bližnjo okolico (Črneško polje). Seznam opazovanih vrst ptičev je širši in pestrejši, ker pač zajema različna področja opazovanja od močvirja, polj in gozdov do bližnjih hribov. Morda bi se bilo bolje omejiti samo na opazovanje jezera z njegovimi pernatimi prebivalci, vendar je to že področje obširnejšega, dolgotrajnejšega in detajlnejšega dela, najin namen v tem članku pa je le prikazati ornitološko pestrost tega predela Koroške. Omeniti je potrebno tudi to, da najina opazovanja na tem področju potekajo od leta 1980 dalje.

Slika 1: Topografski položaj Dravograjjskega jezera
 Figure 2: The topographical situation of the Dravograd lake

2. Gnezdeči labod grbec *Cygnus olor* (B. Vreš)
 2. The breeding Mute Swan *Cygnus olor*

1. Pogled na Dravograjjsko jezero (B. Vreš)
 1. The viewpoint on the Dravograd lake

4. NARAVOVARSTVENA PROBLEMATIKA

Zavod za spomeniško varstvo v Mariboru je v sklopu svojih osnutkov izdelal predlog za zaščito Dravograjskega jezera kot zoološkega rezervata z naslednjimi utemeljitvami: kot gnezdišče številnih ogroženih vodnih in obvodnih ptic, važna postaja na mednarodni selitveni poti ptic selivk, rastišče redkih vodnih rastlin in vzorčni primer nastajanja otokov. Najina opazovanja se s temi ugotovitvami ujemajo, saj je med celotnim številom opazovanih vrst ptičev (142) okrog 50 vodnih vrst - našla sva tudi gnezda nekaterih vodnih ptic, veliko število opaženih vrst pa sodi med selivke in preletne goste, ki jim je jezero v času selitev važna selitvena postaja.

Dravograjsko jezero je pod upravo HE Dravograd, ta pa dovoljuje sekanje obrežnega drevja in grmovja svojim delavcem za drva. Pred dvema letoma je takšen posek ogolil rob jezera, kar je vplivalo tudi na stalež nekaterih ptičjih vrst na otokih. Ta pas drevja in grmovja je služil ptičem za gnezdišče, skrivališče ali počivališče na preletu iz bližnjega gozda na otoke. V tem robu se je pred posekom nahajal in svatovel med drugimi tudi par malega detla *Dendrocopus minor* ki je že precej redek. Seveda se to grmovje ponovno zarašča, vendar bo potrebno še veliko časa, da se bo obnovilo prejšnje stanje.

Velik problem v času gnezdenja vodnih ptičev je tudi nihanje vodnega stanja jezera, ki se lahko dnevno spreminja - pade oz. naraste od 20 do 50 centimetrov zlasti v času večjih deževij. Dnevno spreminjanje stanja vode je odvisno od potreb HE Dravograd, ki regulira količino vode v jezeru, tako da se tu ne da nič storiti.

Ptiči so vedno bolj ogroženi tudi zaradi človeškega faktorja. Veliko je sprehajalcev ali piknikarjev, ki s svojo prisotnostjo plašijo in motijo ptice pri gnezdenju. Na srečo se najdejo med njimi tudi taki, ki jih hodijo ne samo občudovat ali fotografirat, ampak tudi hraniti. V času gnezdenja je na višku ribolovna sezona. Tako mnogi neosveščeni ribiči hote ali nehote preganjajo nekatere ptice, ki si v bližini iščejo hrano in jih s tem motijo pri ribolovu, ali pa celo uničujejo njihova gnezda. Znan je primer, ko sta dva "nadobudna" ribiča ujela in zaklala laboda, enega od skupine, ki se je pred nekaj leti naselila na jezero. Dva druga ribiča sta lansko leto (1982) ko je prvič na otokih gnezdil par labodov, iz radovednosti s kamni razbila dve jajci, tako da sta se izvalila le dva mladiča. Isti par je kljub vsemu letos na istem mestu spet gnezdil, a žal sta bila spet samo dva mladiča. Verjetno bi se vsi ribiči, ne samo nekateri, morali zavedati, da je poleg rib potrebno očitati tudi druga zanimiva bitja.

Drug problem, ki je prav tako vsesplošen, so zakoni, ki še vedno dovoljujejo odstrel že tako redkih in ogroženih vrst ptičev, ki se jim manjša njihov življenjski prostor (npr. divji petelin, kozica, puklež ...) Ta problem bi bilo treba rešiti na širšem nivoju - skupaj z naravovarstveniki in lovci. Tako se sedaj še vedno dogaja, da nekateri lovci ustrelijo že tako redko in zaščiteno vrsto ptic samo zaradi trofeje ali "češ da dela škodo", ali pa jo zaradi nepoznavanja zamenjajo s kakšno drugo vrsto. Še en pereč problem pa so race mlakarice, ki so jih lovci dve leti zapored naselili na otoke. Race so ostale napol udomačene, veliko jih ni preživelo ostre zime, ker so bile neprilagojene in odvisne od krmjenja, nekatere od njih so bile celo pohabljenе ali nesposobne za življenje. Bolje bi bilo, da bi se lovci nekoliko bolj spoznali z obstoječim stanjem in z možnostjo zaščite obstoječih vrst kot pa z vnašanjem napol udomačenih mlakaric, ki postanejo prelahke plen nekaterim nenasitnežem. Morda bi bilo le dobro, da bi bili ornitologi, naravovarstveniki - biologi, ribiči in lovci ter širša družbena skupnost malo bolj povezani.

Za konec le še tole. Namen tega članka ni kogarkoli grajati in obtoževati, želiva le prikazati vsem tistim, ki so za to pristojni, približno kakšne so sedanje razmere na jezeru ter pestrost in vrednost živega sveta tega področja, predvsem z ornitološkega stališča in podpreti predlog o zaščiti Dravograjskega jezera, kot ga je podal Zavod za spomeniško varstvo v Mariboru, da bi našim zanamcem očuvali vsaj del lepote naše narave in ohranili nekaterim živim bitjem pravico do življenja.

5. SEZNAM OPAZOVANIH VRST V OBDOBJU OD LETA 1980 DO 1984:

severni slapnik <i>Gavia arctica</i>	priba <i>Vanellus vanellus</i>
mali ponirek <i>Podiceps ruficollis</i>	kozica <i>Gallinago gallinago</i>
čopasti ponirek <i>Podiceps cristatus</i>	mali deževnik <i>Charadrius dubius</i>
črnovrati ponirek <i>Podiceps nigricollis</i>	mali martinec <i>Tringa hypoleucos</i>
veliki komoran <i>Phalacrocorax carbo</i>	pikasti martinec <i>Tringa ochropus</i>
velika bobnarica <i>Botaurus stellaris</i>	močvirski martinec <i>Tringa glareola</i>
mala bobnarica <i>Ixobrychus minutus</i>	rdečenogi martinec <i>Tringa totanus</i>
kvakač <i>Nycticorax nycticorax</i>	črni martinec <i>Tringa erythropus</i>
čopasta čaplja <i>Ardeola ralloides</i>	zelenonogi martinec <i>Tringa nebularia</i>
mala bela čaplja <i>Egretta garzetta</i>	rečni galeb <i>Larus ridibundus</i>
siva čaplja <i>Ardea cinerea</i>	srebrni galeb <i>Larus argentatus</i>
rjava čaplja <i>Ardea purpurea</i>	sivi galeb <i>Larus canus</i>
bela štoklja <i>Ciconia ciconia</i>	črna čigra <i>Chlidonias niger</i>
labod grbec <i>Cygnus olor</i>	golob grivar <i>Columba palumbus</i>
raca mlakarica <i>Anas platyrhynchos</i>	golob duplar <i>Columba oenas</i>
konopnica <i>Anas strepera</i>	divja grlica <i>Streptopelia turtur</i>
dolgorepa raca <i>Anas acuta</i>	turška grlica <i>Streptopelia decaocto</i>
kreheljc <i>Anas crecca</i>	kukavica <i>Cuculus canorus</i>
regeljc <i>Anas querquedula</i>	navadni čuk <i>Athene noctua</i>
raca sivka <i>Aythya ferina</i>	lesna sova <i>Strix aluco</i>
čopasta črnica <i>Aythya fuligula</i>	mala uharica <i>Asio otus</i>
belooka raca <i>Aythya nyroca</i>	črni hudournik <i>Apus apus</i>
zvonec <i>Bucepala clangula</i>	vodomec <i>Alcedo atthis</i>
veliki žagar <i>Mergus merganser</i>	smrdokavra <i>Upupa epops</i>
kanja <i>Buteo buteo</i>	siva žolna <i>Picus canus</i>
kragulj <i>Accipiter gentilis</i>	zelena žolna <i>Picus viridis</i>
skobec <i>Accipiter nisus</i>	črna žolna <i>Dryocopus martius</i>
rjavi lunj <i>Circus aeruginosus</i>	veliki detel <i>Dendrocopus major</i>
ribji orel <i>Pandion haliaetus</i>	srednji detel <i>Dendrocopus medius</i>
sokol selec <i>Falco peregrinus</i>	mali detel <i>Dendrocopus minor</i>
navadna postovka <i>Falco tinnunculus</i>	vijeglavka <i>Jynx torquilla</i>
sokol škrjančar <i>Falco subbuteo</i>	breguljka <i>Riparia riparia</i>
veliki petelin <i>Tetrao urogallus</i>	kmečka lastovka <i>Hirundo rustica</i>
ruševac <i>Tetrao tetrix</i>	mestna lastovka <i>Delichon urbica</i>
gozdni jereb <i>Bonasa bonasia</i>	poljski škrjanec <i>Alauda arvensis</i>
poljska jerebica <i>Perdix perdix</i>	drevesna cipa <i>Anthus trivialis</i>
prepelica <i>Coturnix coturnix</i>	rumena pastirica <i>Motacilla flava</i>
fazan <i>Phasianus colchicus</i>	balkanska rum. past. <i>Motacilla flava feldegg</i>
mokož <i>Rallus aquaticus</i>	siva pastirica <i>Motacilla cinerea</i>
mala tukalica <i>Porzana parva</i>	bela pastirica <i>Motacilla alba</i>
grahasta tukalica <i>Porzana porzana</i>	rjavi srakoper <i>Lanius collurio</i>
zelenonoga tukalica <i>Gallinula chloropus</i>	veliki srakoper <i>Lanius excubitor</i>
črna liska <i>Fulica atra</i>	kobilar <i>Oriolus oriolus</i>

škorec <i>Sturnus vulgaris</i>	pogorelček <i>Phoenicurus phoenicurus</i>
šoja <i>Garrulus glandarius</i>	šmarnica <i>Phoenicurus ochruros</i>
sraka <i>Pica pica</i>	taščica <i>Erithacus rubecula</i>
krekovt <i>Nucifraga caryocatactes</i>	kos <i>Turdus merula</i>
kavka <i>Corvus monedula</i>	brinovka <i>Turdus pilaris</i>
poljska vrana <i>Corvus frugileus</i>	cikovt <i>Turdus philomelos</i>
črna vrana <i>Corvus corone corone</i>	carar <i>Turdus nescivorus</i>
siva vrana <i>Corvus corone cornix</i>	močvirska sinica <i>Parus palustris</i>
krokar <i>Corvus corax</i>	gorska sinica <i>Parus montanus</i>
vodni kos <i>Cinclus cinclus</i>	velika sinica <i>Parus major</i>
stržek <i>Troglodytes troglodytes</i>	čopasta sinica <i>Parus cristatus</i>
siva pevka <i>Prunella modularis</i>	menišček <i>Parus ater</i>
trstni cvrčalec <i>Locustella luscinioides</i>	plavček <i>Parus caeruleus</i>
navadni kobiličar <i>Locustella naevia</i>	brkata sinica <i>Parus biarmicus</i>
bičja trstnica <i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	dolgorepka <i>Aegithalos caudatus</i>
močvirska trstnica <i>Acrocephalus scirpaceus</i>	plašica <i>Remiz pendulinus</i>
srpična trstnica <i>Acrocephalus scirpaceus</i>	brglez <i>Sitta europaea</i>
rakar <i>Acrocephalus arundinaceus</i>	dolgoprsti plezalček <i>Certhia brachydactyla</i>
pisana penica <i>Sylvia nisoria</i>	domači vrabec <i>Passer domesticus</i>
vrtna penica <i>Sylvia borin</i>	poljski vrabec <i>Passer montanus</i>
siva penica <i>Sylvia communis</i>	ščinkavec <i>Fringilla coelebs</i>
mlinarček <i>Sylvia curruca</i>	pinoža <i>Fringilla montifringilla</i>
črnoglavka <i>Sylvia atricapilla</i>	kalin <i>Pyrrhula pyrrhula</i>
kovaček <i>Phylloscopus trochilus</i>	dlesk <i>Coccothraustes coccothraustes</i>
vrnja listnica <i>Phylloscopus collybita</i>	grilček <i>Serinus serinus</i>
grmovščica <i>Phylloscopus sibilarex</i>	čižek <i>Carduelis spinus</i>
rumenoglavki kraljiček <i>Regulus regulus</i>	lišček <i>Carduelis carduelis</i>
rdečeglavi kraljiček <i>Regulus ignicapilus</i>	zelenec <i>Carduelis chloris</i>
črnoglavki muhar <i>Ficedula hypoleuca</i>	brezovček <i>Carduelis flammea</i>
sivi muhar <i>Muscicapa striata</i>	mali krivokljun <i>Loxia curvirostra</i>
navadni kupčar <i>Oenanthe oenanthe</i>	trstni strnad <i>Emberiza schoeniclus</i>
repaljščica <i>Saxicola rubetra</i>	rumeni strnad <i>Emberiza citrinella</i>
črnoglavki prosnik <i>Saxicola torquata</i>	

SUMMARY

The Dravograd lake, measuring 21 ha., is a big artificial lake serving the hydro-electric power plant Dravograd, which was built in 1943. About 20 years ago the level of the river decreased to such an extent that in some parts the land originally flooded started to appear above the surface. Now this reemerged land is overgrown with reeds, sedges and alders.

In the years 1980 - 1984 the authors were watching 151 species of birds at the lake. The following nesting birds, rare in our country, breed in the reeds: the Reed Bunting *Emberiza schoeniclus*, the Reed Warbler *Acrocephalus scirpaceus*, the Savi's Warbler *Locustella luscinioides*. It is also the only breeding site of the Mute Swan in Slovenia.

The Institute for the Preservation of Monuments in Maribor has already prepared a proposal for the protection of the Dravograd lake as a zoological reservation.

Vrhovnik Davorin
Črneče 70, 62370 Dravograd

Vreš Branko
Črneče 29, 62370 Dravograd